

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัว กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. วัยรุ่นหญิง
 - 1.1 ลักษณะของวัยรุ่นหญิง
 - 1.2 พัฒนาการของวัยรุ่นหญิง
2. พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิง
 - 2.1 ความหมายของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ
 - 2.2 สถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงในปัจจุบัน
 - 2.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นหญิง
 - 2.4 ผลกระทบของการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นหญิง
3. ครอบครัว
 - 3.1 ความสำคัญของครอบครัว
 - 3.2 โครงสร้างครอบครัว
 - 3.3 หน้าที่ครอบครัว
 - 3.4 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวของฟรีดแมน (Friedman, 1998)
4. โครงสร้างหน้าที่ครอบครัวและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิง

วัยรุ่นหญิง

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้กำหนดอายุของวัยรุ่นอยู่ระหว่าง 10-19 ปี ในประเทศไทย อายุที่กำหนดโดยสภาประชากรไทยในโครงการรณรงค์เพื่อสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ คือ อายุ 10-24 ปี ตำราเกี่ยวกับพัฒนาการในวัยเด็กและวัยรุ่น ได้แบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นแตกต่างกันไปตามภูมิภาค และสิ่งแวดล้อม โดยถือเอาการเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปร่างและร่างกายเป็นเกณฑ์ คือ เด็กผู้หญิงถือเอาตอนที่เริ่มมีประจำเดือน ส่วนเด็กผู้ชายถือเอาตอนที่เริ่มมีน้ำกาม (สุชา, 2542) ดีฮาร์ท, สรูฟ และ คูเปอร์ (Dehart, Sroufe & Cooper, 2004) ได้แบ่งระยะวัยรุ่นเป็น 3 ระยะ คือ วัยรุ่นตอนต้น (early

adolescence) อายุ 12 - 14 ปี วัยรุ่นตอนกลาง (middle adolescence) อายุ 15 - 17 ปี วัยรุ่นตอนปลาย (late adolescence) อายุ 18 - 20 ปี ศรีธรรม (2535) และสุชา (2542) แบ่งระยะวัยรุ่นตามการแบ่งของ นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะวัยแรกรุ่น (puberty) หรือวัยรุ่นตอนต้นอายุ 12 - 15 ปี วัยรุ่นตอนกลางอายุ 15 - 18 ปี และวัยรุ่นตอนปลายอายุ 18 - 21 ปี ส่วนพรหมทิพย์ (2545) แบ่งวัยรุ่นออกเป็น 3 ระยะ ด้วยกันคือวัยเข้าสู่วัยรุ่น (puberty) ตั้งแต่อายุ 11 หรือ 12 ปี ถึง 13 หรือ 14 ปี วัยรุ่นตอนต้น(early adolescence) ตั้งแต่ 13 หรือ 14 ปี ถึง 16 หรือ 17 ปี และวัยรุ่นตอนปลาย (late adolescence) ตั้งแต่ 17 ปี ถึง 19 หรือ 20 ปี

จากการกำหนดช่วงอายุของวัยรุ่นทั้งในต่างประเทศและประเทศไทยดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันเล็กน้อย โดยทั่วไปกำหนดให้เด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นเมื่อหญิงเริ่มมีประจำเดือน และชายมีสุจิ หรือมีความพร้อมของวุฒิภาวะทางเพศเป็นจุดเริ่มต้น ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งวัยรุ่นหญิงเป็น 3 ระยะ คือ วัยรุ่นตอนต้นซึ่งมีอายุระหว่าง 12 - 15 ปี วัยรุ่นตอนกลางอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปถึง 18 ปี และวัยรุ่นตอนปลายอายุ 18 ปีขึ้นไปถึง 21 ปี ตามการแบ่งของศรีธรรม และสุชา (ศรีธรรม, 2535; สุชา, 2542) ทั้งนี้เนื่องจากสอดคล้องกับช่วงอายุของผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

ลักษณะของวัยรุ่นหญิง

ลักษณะของวัยรุ่นหญิงในระยะต่างๆ มีดังนี้

1. วัยรุ่นตอนต้น การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และความนึกคิด มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เป็นระยะที่ร่างกายมีการเจริญเติบโตอย่างชัดเจน แต่การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ยังไม่สมบูรณ์ (สุชา, 2542) ระยะนี้วัยรุ่นจะให้ความสนใจต่อการสร้างสัมพันธ์กับเพื่อน และเป็นวัยที่เพื่อนมีอิทธิพลสูงสุด ทำให้วัยรุ่นเริ่มแยกตัวเป็นอิสระจากครอบครัว ยึดตนเองและเพื่อนเป็นศูนย์กลาง (ศิริกุล, 2546; อุมพร, 2542)

2. วัยรุ่นตอนกลาง เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ เป็นวัยที่ยอมรับสภาพร่างกายที่เป็นหนุ่มเป็นสาวได้แล้ว มีความคิดเชิงนามธรรม จึงหันมาใฝ่หาอุดมการณ์และเอกลักษณ์ของตน เพื่อความเป็นตัวของตัวเอง และพยายามที่จะเอาชนะความผูกพันและความเป็นอิสระจากการพึ่งพิงบิดามารดา (อุมพร, 2542)

3. วัยรุ่นตอนปลาย มีการเจริญเติบโตของระบบอวัยวะเพศและสามารถทำหน้าที่ได้เต็มที่ มีการพัฒนาทางด้านจิตใจมากกว่าทางร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเกี่ยวกับความนึกคิดและปรัชญาชีวิต ระยะนี้วัยรุ่นจะมีอารมณ์มั่นคงและมีเหตุผลมากขึ้น มีการพิจารณาเกี่ยวกับการศึกษา การประกอบอาชีพ และทักษะทางสังคมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ และมีการปรับตัวดีขึ้น (ศรีเรือน, 2540; สุชา, 2542; อุมพร, 2542)

พัฒนาการของวัยรุ่นหญิง

พัฒนาการของวัยรุ่นหญิงมีดังนี้

1. พัฒนาการด้านร่างกาย มีการเจริญเติบโตถึงขีดสมบูรณ์ที่สุด (maturation) เพื่อทำหน้าที่อย่างเต็มที่ โดยหญิงจะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นก่อนชาย (ทิพย์ภา, 2541; ศรีเรือน, 2540) เด็กหญิงเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นเมื่ออายุ 10-11 ปี การเจริญเติบโตมีทั้งภายนอกและภายใน การเจริญเติบโตภายนอกที่สังเกตเห็นได้ เช่น รูปร่างหน้าตา ลักษณะเส้นผม ส่วนสูง น้ำหนัก ส่วนการเจริญเติบโตภายใน ได้แก่ การทำงานของต่อมไร้ท่อต่างๆ ภายในร่างกายบางชนิด โครงกระดูกที่แข็งแรง การมีประจำเดือน ในตอนต้นๆ ของวัยนี้ร่างกายไม่ได้สัดส่วน เด็กจะรู้สึกอึดอัด เก้งก้าง รู้สึกอ่อนไหวง่ายกับสัดส่วนอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย การทำงานของกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัสยังไม่เข้ารูปเข้ารอย การเจริญเติบโตทางด้านร่างกายที่น่าสนใจคือ ลักษณะทุติยภูมิทางเพศอันเป็นลักษณะที่แบ่งแยกความเป็นหญิงสาวเพิ่งเริ่มเจริญเต็มที่ในวัยแรกรุ่นที่มีการพัฒนา 3 ขั้นตอน จนกว่าจะเจริญเติบโตเต็มที่ ได้แก่

1.1 ก่อนวัยแรกรุ่น (pre-pubescence) เป็นระยะที่ลักษณะทางเพศต่างๆ เริ่มเข้าสู่ขั้นที่สอง เช่น สะโพกเริ่มขยาย หน้าอกของเด็กหญิงเริ่มเจริญ แต่อวัยวะสืบพันธุ์ยังไม่ทำหน้าที่

1.2 วัยแรกรุ่น (pubescence) เป็นระยะที่ลักษณะทางเพศส่วนต่างๆ เริ่มพัฒนาต่อไป อวัยวะสืบพันธุ์เริ่มทำหน้าที่แต่ยังไม่สมบูรณ์ เด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือน

1.3 หลังวัยแรกรุ่น (post-pubescence) เป็นระยะที่ลักษณะทางเพศทุกส่วนของร่างกายเจริญเติบโตเต็มที่ อวัยวะสืบพันธุ์ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ถึงเวลาที่เด็กจะย่างเข้าสู่วัยรุ่นที่แท้จริง

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นหญิงมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายเกือบทุกส่วนเพื่อพัฒนาเข้าสู่การมีวุฒิภาวะทางเพศ

2. พัฒนาการด้านอารมณ์ เป็นช่วงที่สามารถเห็นลักษณะของอารมณ์ชัดเจนขึ้น เช่น อารมณ์รัก โกรธ เกลียด อิจฉาริษยา หลงใหล สับสน หงุดหงิด วิตกกังวล เป็นต้น อารมณ์เป็นเสมือนแรงจูงใจที่ส่งเสริมให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมออกมา นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายทั้งภายในและภายนอก ส่งผลให้วัยรุ่นส่วนใหญ่เกิดความสับสนทางด้านอารมณ์ กล่าวคือ มีอารมณ์อ่อนไหว รุนแรง และเปลี่ยนแปลงง่าย ทำให้ถูกข่มขู่หรือถูกชักจูงให้แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ง่าย (สุชา, 2542) สาเหตุที่ทำให้วัยรุ่นเกิดความสับสนทางด้านอารมณ์มีดังนี้

2.1 วัยรุ่นเป็นช่วงที่เป็นรอยต่อระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ เป็นระยะที่เริ่มเรียนรู้การเป็นผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม จึงมีความสับสน ลังเล ไม่แน่ใจ ไม่ทราบว่าจะถูกที่ควรเป็นอย่างไร

2.2 วัยรุ่นมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยเฉพาะการคบเพื่อนต่างเพศ ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลา และเป็นเรื่องที่ยาก ดังนั้นเมื่อยังไม่สามารถปรับตัวได้จึงเกิดความสับสน

2.3 วัยรุ่นไม่แน่ใจในความถนัด ความสนใจ และความต้องการของตน ทั้งด้านการศึกษา และการวางแผนในการเลือกอาชีพ ความขัดแย้งระหว่างตนเองกับบุคคลในครอบครัวในการเลือกอาชีพจะยิ่งเพิ่มความกังวลและสับสนแก่วัยรุ่นมากขึ้น ทำให้รู้สึกกดดัน เนื่องจากมีข้อจำกัดทั้งด้านสติปัญญา ฐานะของครอบครัว ระบบการศึกษา ค่านิยมของสังคม รวมทั้งบุคลิกภาพของตนเอง

2.4 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน ทำให้ครอบครัวมีขนาดเล็กลง บิดามารดาต้องทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวทำให้เวลาในการอบรมเลี้ยงดู หรือคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่บุตรวัยรุ่นน้อยลง การปรับตัวของวัยรุ่นทำให้เกิดความสับสนทางอารมณ์ และหันไปคบเพื่อน หรือบุคคลอื่น ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา อย่างไรก็ตามถ้าวัยรุ่นสามารถปรับตัวได้ดี ก็สามารถผ่านพ้นช่วงของความสับสนทางอารมณ์ไปได้ด้วยดี

3. พัฒนาการด้านสังคม การคบเพื่อนร่วมวัยเดียวกันเป็นพฤติกรรมสังคมที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อวัยรุ่น (ศรีเรือน, 2540) การรวมกลุ่มของวัยรุ่นเป็นไปโดยธรรมชาติ วัยรุ่นเลือกที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยไม่มีใครตั้งกฎเกณฑ์ไว้ให้ต้องทำ เช่น เป็นกลุ่มที่เข้าได้กับแนวนิยม แบบบุคลิกภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมของครอบครัวของตน รวมทั้งความสนใจ ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี การรวมกลุ่มทำให้วัยรุ่นมีความรู้สึกอบอุ่นใจ กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อต้านความไม่ยุติธรรม บางครั้งถ้าบิดามารดาไม่เข้าใจ อาจคิดว่าเป็นวัยที่ไม่ยอมรับฟังผู้ใหญ่ ดังนั้นพัฒนาการด้านสังคมในวัยรุ่นจึงมักจะได้รับอิทธิพล และค่านิยมของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ (พรรณทิพย์, 2545)

พัฒนาการของวัยรุ่นทางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ พัฒนาการทางสังคมระหว่างเพศ และการเรียนรู้บทบาททางเพศ สัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นหญิงและวัยรุ่นชายแตกต่างกันไปจากวัยเด็ก การเจริญเติบโตของลักษณะทุติยภูมิทางเพศเป็นแรงกระตุ้นให้วัยรุ่นชายและหญิงเริ่มสนใจซึ่งกันและกัน มีความพอใจ พบปะสังสรรค์ ร่วมเล่น เรียน ทำงาน พุดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เมื่อเริ่มสนใจกันและกันแล้ว ทั้งสองฝ่ายเริ่มให้ความสำคัญต่อการประพฤติปฏิบัติตามบทบาททางเพศของตนเอง การเข้ากลุ่มนอกจากจะเป็นช่องทางให้วัยรุ่นได้รับการตอบสนองขั้นพื้นฐานทางสังคมในมุมมองต่างๆ เช่น ฐานะ ตำแหน่ง การนับถือยกย่อง มีเพื่อนที่เข้าใจและร่วมทุกข์ร่วมสุขแล้ว ยังเปิดโอกาสให้วัยรุ่นชายและหญิงได้รู้จักคุ้นเคย เข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศ รู้จักประพฤติตนตามบทบาทเพศ รู้จักปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมเพศและเพื่อนต่างเพศ สัมพันธภาพของชายและหญิงบางคู่อาจพ้นขีดของความสัมพันธ์อันเพื่อนไปสู่ความสัมพันธ์อันคู่รัก ซึ่งตามปกติบิดามารดามักวิตกกังวลว่ายังไม่ถึงเวลา

อันสมควร ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของครอบครัวต้องคอยแนะนำดูแลให้วัยรุ่นคบหาเป็นเพื่อนได้ภายในขอบเขต โดยอยู่ภายใต้การควบคุมที่เหมาะสม

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา วัยรุ่นมีพัฒนาการด้านนี้ถึงขีดสูงสุด โดยมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วในวัยรุ่นตอนต้น และเจริญสูงสุดเมื่ออายุ 16 ปี แล้วค่อยๆ ลดลงหลังจากอายุ 19 - 20 ปี วัยรุ่นชอบเรียนรู้วิธีลองผิดลองถูก ซึ่งเป็นวิธีสำคัญที่ทำให้ได้พบปัญหา และแนวทางในการแก้ไข ปัญหา สามารถคิดได้ทุกๆ แบบของวิธีคิด และใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลรวมทั้งสามารถแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้เกิดการยอมรับและรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง อย่างไรก็ตามแม้ในช่วงวัยรุ่นนี้ระดับสติปัญญาจะพัฒนาเต็มที่ สมองมีความจำดี มีพัฒนาการด้านความคิดในการใช้เหตุผลเพื่อแก้ไขปัญหา ทำให้วัยรุ่นสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว อยากรู้อยากเห็นและอยากทดลองในทุกสิ่งทุกอย่าง บางครั้งอาจทำให้วัยรุ่นที่เพิ่งผ่านพ้นจากวัยเด็ก ขาดการไตร่ตรองหรือขาดความรอบคอบในการคิดที่จะกระทำ หรือแสดงพฤติกรรมบางอย่างซึ่งอาจผิดพลาดได้ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ควรให้ความสำคัญ และให้ความเข้าใจพัฒนาการของวัยรุ่นดังกล่าว เพื่อสนับสนุนให้วัยรุ่นมีความสามารถในการใช้สติปัญญาที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่และเหมาะสม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เลือกศึกษาในกลุ่มนักเรียนวัยรุ่นหญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คือ อายุระหว่าง 12 - 15 ปี เนื่องจากเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางร่างกายจากความเป็นเด็กหญิงเข้าสู่วัยรุ่น ร่างกายเติบโตเต็มที่เกือบทุกส่วน ลักษณะทางเพศซึ่งยังโตไม่เต็มที่ในวัยที่ผ่านมา ก็เจริญสมบูรณ์และทำหน้าที่ได้ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางกายของเด็กวัยรุ่นเป็นต้นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่นๆ ตามมา เช่น ด้านอารมณ์ สัมพันธภาพกับผู้อื่น ค่านิยม ทักษะคติ (ศรีเรือน, 2540) นอกจากนั้นยังเป็นวัยที่มีโอกาสถูกชักจูงให้มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ง่าย (ศิริกุล, 2546) เนื่องจากพัฒนาการด้านอารมณ์ และสติปัญญายังไม่สมบูรณ์เต็มที่ ทำให้ขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ หรือขาดความรับผิดชอบ ต่อการแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสมและอาจผิดพลาดได้โดยเฉพาะพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อนักเรียนหญิงครอบครัว สังคมและประเทศชาติต่อไปในอนาคต

พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิง

ความหมายของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ

กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข (2546) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศว่า หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติที่ชักนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ และการปฏิบัติทางเพศที่ไม่ปลอดภัย ดังนั้นพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงจึงประกอบด้วย 1) พฤติกรรมชักนำไปสู่การมีเพศ

สัมพันธ์ ได้แก่ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ การอ่านหนังสือกระตุ้นอารมณ์ทางเพศ การดูภาพยนตร์ วิดิทัศน์ อินเทอร์เน็ตที่กระตุ้นอารมณ์ทางเพศ การถูกเนื้อต้องตัวกันระหว่างชายหญิงในเชิงชู้สาว การไปเที่ยวสถานเริงรมย์ และ 2) พฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย ได้แก่ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้มีการป้องกันการตั้งครรภ์ และ/หรือป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการมีคู่นอนหลายคน

สถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงในปัจจุบัน

สถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นหญิงในปัจจุบันประกอบด้วย สถานการณ์ของวัยรุ่นหญิงที่มีพฤติกรรมชักนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ และสถานการณ์ของวัยรุ่นหญิงที่มีพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. สถานการณ์ของวัยรุ่นหญิงที่มีพฤติกรรมชักนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์

จากสภาพปัญหาของวัยรุ่น ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยเรียนพบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหาหรือความประพฤติไม่เหมาะสมของวัยรุ่นในสถานศึกษา ได้แก่ การเที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ การดูโทรทัศน์ วิดิทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตที่แสดงภาพลามก ภาพขี้ข่วนทางเพศ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์หรือสารเสพติด การคบเพื่อนต่างเพศในเชิงชู้สาว (ประชัน, 2546; สุปรียา, 2544; สุภาภรณ์, 2547; อนงค์, 2544) พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่ชักนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย กล่าวคือมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และเกิดปัญหาจากการมีพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคทางเพศและการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ต่อไป

มีการศึกษาพบว่าปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ แรงจูงใจด้านการอยู่ด้วยกันสองต่อสองและการขาดเพื่อนไม่ได้ ที่อยู่อาศัยและสภาพการพักอาศัย ความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง รวมทั้งสื่อสิ่งเร้าด้านการดูภาพโป๊ (จิรพรรณ, 2542) ส่วนการศึกษาของสุทธิลักษณ์ และคณะ (2541) พบว่าลักษณะพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคเอดส์ของนักศึกษาหญิงอาชีวะ และนักเรียนหญิงมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ การไปมาหาสู่กับเพื่อนต่างเพศ การเที่ยวและไปสถานเริงรมย์ รวมทั้งการมีคู่อีก การเปลี่ยนคู่อีก และการแสดงพฤติกรรมล่วงเกินทางเพศกับคู่อีก

นอกจากนี้จากการสำรวจภาคสนามเรื่องประสบการณ์และทัศนคติของวัยรุ่นต่อปัญหาพฤติกรรมทางเพศในปัจจุบันของสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (2548) กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนอายุ 15-25 ปี อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 1,627 คน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 61.70 มีประสบการณ์ด้านการมีแฟน/คนรัก เมื่อสอบถามความคิดเห็น

เกี่ยวกับการยอมรับพฤติกรรมเชิงสุ่มต่างๆ เริ่มจากการจับมือ ถือแขน จนถึงขั้นมีเพศสัมพันธ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้การยอมรับการจับมือถือแขน การควงแขน และการโอบไหล่ให้กับแฟน/คนรัก และเพื่อนอย่างชัดเจน ส่วนผู้ที่เพิ่งรู้จักตามสถานที่ต่างๆ เช่น ผับ เชน และห้างสรรพสินค้า พบว่าประมาณครึ่งหนึ่งคือร้อยละ 52.90 ให้การยอมรับการจับมือ ขณะที่ร้อยละ 40.20 ยอมรับการควงแขน สำหรับความเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านการบริโภคข้อมูลข่าวสารเรื่องเพศในด้านต่างๆ พบว่า ส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 91.50 เคยมีประสบการณ์ ทั้งนี้ร้อยละ 60.40 ระบุว่า เคยดูหนังไปจากวิดีโอ/วีซีดี ขณะที่ร้อยละ 45.90 เคยดูอ่านหนังสือไป ร้อยละ 31.70 เคยดูเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต

2. สถานการณ์ของวัยรุ่นหญิงที่มีพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย

ปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยของวัยรุ่นในประเทศไทย พบว่า มีเพศสัมพันธ์ในอายุน้อยลง และมีพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพมากขึ้น เช่น การร่วมเพศโดยไม่ใช้ถุงยางอนามัย การใช้ยาคุมกำเนิดชนิดฉุกเฉินที่ไม่ถูกต้อง ภายหลังการมีเพศสัมพันธ์ทันที (นันทพันธ์, 2545) ซึ่งพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยดังกล่าวจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

2.1 การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรหรือการมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่เป็นวัยรุ่นตอนต้น การกำหนดวัยอันควรต่อการมีเพศสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับความพร้อมด้านวุฒิภาวะทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และความพร้อมในการรับภาระต่อผลที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ โดยทั่วไปกำหนดให้อายุ 18 ปี เป็นเกณฑ์พิจารณาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร (จันทร์เพ็ญ, 2543) วัยรุ่นในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะมีเพศสัมพันธ์เมื่ออายุน้อย จากการศึกษาของพิสมัย (2543) พบว่า วัยรุ่นหญิงในจังหวัดอุดรธานีมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเมื่ออายุเฉลี่ย 15.50 ปี การศึกษาของวรวรรณ และกรกาญจน์ (2546) พบว่า วัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเมื่ออายุ 14 ปี และจากการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ครั้งที่ 9 ชวนชม (2546) ได้เล่าถึงประสบการณ์ที่คลินิกว่า เดียวนี้วัยรุ่นหญิงที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองมาขอคำปรึกษา มีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุ 14 ปี หรือกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากผลการศึกษาและประสบการณ์ทางด้านคลินิกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า วัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรเพิ่มขึ้น อันจะนำไปสู่การเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ได้

2.2 การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่มีการป้องกันหรือคุมกำเนิดที่เหมาะสม เป็นพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ (สุวรรณ, 2543) การใช้ถุงยางอนามัยนับเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพสามารถป้องกันทั้งการตั้งครรภ์ และช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ มีการศึกษาพบว่า การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นชายหญิงมักไม่ได้ใช้ถุงยางอนามัย จากการศึกษาของสุปรียา (2544) เรื่องความคิดเห็นต่อข้อมูลข่าวสารทางเพศ

และการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดตรังพบว่า นักศึกษามีพฤติกรรมป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ โดยการใช้ถุงยางอนามัยอยู่ในระดับสูงเพียงร้อยละ 31 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 51.20 และระดับต่ำร้อยละ 17.80 จากรายงานการเฝ้าระวังพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการติดเชื้อเอชไอวี ของกลุ่มวัยรุ่นชายหญิงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปี พ.ศ. 2546 ของจังหวัดนครศรีธรรมราช (สำนักงานสาธารณสุข, 2546) พบว่ากลุ่มนักเรียนหญิงที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก ฝ่ายชายไม่เคยใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันโรคหรือการตั้งครรภ์แต่อย่างใด

นอกจากนี้รายงานเฝ้าระวังทางระบาดวิทยา (2547) พบว่านักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาพรวมของประเทศ ที่มีเพศสัมพันธ์ โดยฝ่ายชายใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรภ์ในอัตราที่ยังต่ำมาก คือ ร้อยละ 18.50 ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้วัยรุ่นไม่ใช้ถุงยางอนามัย ได้แก่ การที่วัยรุ่นเข้าใจว่าการใช้ถุงยางอนามัยไม่เหมาะสมในความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานความรัก เพราะทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจกัน และขาดความใกล้ชิดไม่เป็นธรรมชาติ วัยรุ่นขาดการสื่อสารทางเพศระหว่างวัยรุ่นชายหญิงในเรื่องการคุมกำเนิด และการป้องกันการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ นอกจากนี้วัยรุ่นหญิงบางคนมีความเชื่อว่าการร่วมเพศนานๆ ครั้ง คงไม่ตั้งครรภ์ ไม่เชื่อว่าตนจะตั้งครรภ์ได้ง่าย คิดว่าตนร่วมเพศในระยะที่ปลอดภัย และกลัวผู้ปกครองจะรู้ว่าตนใช้ยาคุมกำเนิด (สุวทนา, 2543)

ส่วนข้อมูลจากกองวางแผนครอบครัวและประชากร (2544) โดยแพทย์หญิงสุวรรณา วรคามิน (ข่าวสด 9 สิงหาคม 2544) ระบุว่าสาเหตุหนึ่งของการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์คือ การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการใช้วิธีคุมกำเนิดที่ถูกต้อง มีงานวิจัยหนึ่งพบว่า ผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ร้อยละ 84.70 รู้จักวิธีคุมกำเนิดแต่ไม่ได้ใช้ระหว่างมีเพศสัมพันธ์ โดยถือว่า การตั้งครรภ์ไม่เกิดขึ้น และถึงแม้จะมีความกลัวการตั้งครรภ์ ก็ไม่ทำให้วัยรุ่นงดการมีเพศสัมพันธ์ และไม่ได้เป็นเครื่องกระตุ้นให้วัยรุ่นใช้วิธีคุมกำเนิด วัยรุ่นชายไม่ยอมใช้ถุงยางอนามัย เพราะคิดว่าขัดขวางความรู้สึกทางเพศ หรือสังคมไทยมีค่านิยมว่า การมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสเป็นสิ่งไม่ดีทำให้วัยรุ่นไม่กล้าไปรับบริการคุมกำเนิด รวมไปถึงการรับรู้ที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับผลข้างเคียง และอันตรายจากยาเม็ดคุมกำเนิด ทำให้วัยรุ่นหันไปใช้วิธีการคุมกำเนิดที่มีประสิทธิภาพต่ำ เช่น การหลังถ่ายนอก การสวนล้างช่องคลอด ซึ่งทำให้มีอัตราการล้มเหลวของการป้องกันการตั้งครรภ์สูง

2.3 การมีคู่นอนหลายคน เป็นพฤติกรรมเสี่ยงซึ่งอาจทำให้เกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และแพร่กระจายเชื้อได้มากขึ้น (Fogel, 1995) ข้อมูลจากการสำรวจพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีที่ 3 ปีที่ 5 และป.ว.ช. 2 ใน 4 จังหวัดของภาคใต้ปี พ.ศ. 2545 (สุราษฎร์ธานี, สงขลา ปัตตานี และภูเก็ต) พบว่า ในจำนวนนักเรียนหญิงที่เคยมีเพศสัมพันธ์มาแล้ว ประมาณ 1 ใน 3 เคยมีเพศสัมพันธ์กับคู่นอนมากกว่า 1 คน (สาวิตรี, อุไรวรรณ, นิสานต์ และ

อโนชา, 2545) นอกจากนี้ยังมีรายงานการศึกษาวิจัยทั้งในต่างประเทศและประเทศไทยที่ระบุว่า วัยรุ่นหญิงที่มีเพศสัมพันธ์มีคู่นอนมากกว่า 1 คน ทำให้มีโอกาสเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เพิ่มขึ้น (สำนักกระบวนวิชา, 2547; เอแบคโพลล์, 2547; Neinstein, 2003; Wilson & Everett, 2003)

จากผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ของวัยรุ่นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมของวัยรุ่นที่ทำให้การยอมรับพฤติกรรมที่ชักนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ และพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น สถานการณ์เหล่านี้หากสังคมที่แวดล้อมวัยรุ่น โดยเฉพาะครอบครัวยังไม่ปล่อยปละละเลย ไม่ดูแล รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น สถาบันการศึกษา องค์กรสื่อสารมวลชน ไม่ได้ร่วมมือกันเพื่อหาแนวทางแก้ไข ก็จะกลายเป็นปัญหาสังคมที่นับวันจะทวีความรุนแรงและยากต่อการแก้ไขมากขึ้น

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนมากเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศไทย และปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศก็เป็นปัญหาหนึ่งที่ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์บ่อยครั้ง โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการศึกษา (ไพฑูริย์, 2548) หากปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับการดูแล ป้องกัน และแก้ไขจากทั้งสถาบันครอบครัว และหน่วยงานที่รับผิดชอบแล้ว ก็อาจก่อให้เกิดความรุนแรงของปัญหามากยิ่งขึ้น จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 จนถึงปัจจุบัน ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่ามีจำนวนน้อยมาก คือ การศึกษาของกาญจนา (2541) ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของนักเรียนวัยรุ่นชายระดับอาชีวศึกษา ส่วนการศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเฉพาะวัยรุ่นหญิง จนถึงปัจจุบันยังไม่พบรายงานการศึกษา ดังนั้นในการศึกษารุ่นนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยศึกษาเฉพาะนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นว่ามีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเป็นอย่างไร เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนดูแล ป้องกัน และแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงให้เหมาะสมต่อไป

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงในปัจจุบัน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิง มีหลายปัจจัย (จันทพิตา, 2547; ศรีธรรม, 2535; เสาวรศ, 2543) ดังนี้

1. ปัจจัยด้านร่างกายจิตใจอารมณ์และสังคมของวัยรุ่น (biopsychosocial factor) การเปลี่ยนแปลงทางสรีรภาพ อารมณ์ จิตใจ และการปรับตัวในสังคมเป็นปัจจัยหลักภายในตัวบุคคลที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงดังกล่าวแล้วในเรื่องพัฒนาการทางเพศ นอกจากนี้ยังมี

การศึกษาพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นมีหลายปัจจัย ได้แก่ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง การรับรู้สมรรถนะของตนเอง การรับรู้พฤติกรรมเสี่ยง และการรับรู้มาตรฐานของกลุ่มเพื่อน (จิราพร, 2544; พัชรินทร์, 2544; สุภาภรณ์, 2547; สุวรรณ, 2547) และการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นทำให้มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เนื่องจากเนื้อเยื่อบริเวณอวัยวะเพศของวัยรุ่นหญิงมีลักษณะอ่อนบางไวต่อการติดเชื้อมากกว่าผู้ใหญ่ (Neinstein & Anderson, 1996)

2. ปัจจัยทางสังคมและสภาพแวดล้อม (sociological and environment factor) ปัจจัยด้านสังคม และสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยเสริมที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล ที่มีผลทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ คือ สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัววัยรุ่น หากวัยรุ่นอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมย่อมมีโอกาสแสดงพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้สูงกว่าวัยรุ่นที่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม (ศรีธรรม, 2535; พรรณทิพย์, 2545) สิ่งแวดล้อมดังกล่าวได้แก่

2.1 ครอบครัว หน้าที่ของครอบครัวที่สำคัญประการหนึ่งคือการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่บุตรวัยรุ่นในเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศ การหลีกเลี่ยง หรือการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร รวมทั้งวิธีการคุมกำเนิดที่ถูกต้องเหมาะสม บิดามารดาเป็นบุคคลแรกที่ทำให้ความรู้เรื่องเพศศึกษากับบุตร เมื่ออย่างเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่บุตรในวัยนี้คือ ให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตของร่างกาย มารดาสอนวัยรุ่นหญิงเรื่องการเตรียมตัวมีประจำเดือน การมีขนขึ้นตามอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย การมีหน้าอก เพื่อให้วัยรุ่นหญิงได้เตรียมตัวที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายได้อย่างปกติ ไม่ทำให้เกิดปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ วัยรุ่นหญิงต้องเรียนรู้ว่าสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้หมายถึง ร่างกายกำลังเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และถ้ามีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเกิดขึ้น อาจทำให้เกิดการตั้งครรภ์ หรือการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ได้ (Ancheta, Hynes & Shrier; 2005)

นอกจากนี้การปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมในเรื่องเพศก็เป็นสิ่งสำคัญ วัยรุ่นหญิงควรได้รับการปลูกฝังค่านิยมในการรักษานวลสงวนตัว การคบเพื่อน การปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมเมื่อต้องพบปะกับเพื่อนต่างเพศ การหลีกเลี่ยงดูภาพยนตร์ วิดิทัศน์ หรือหนังสือที่กระตุ้นอารมณ์ทางเพศ บิดามารดาควรเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้แสดงออกในสิ่งที่ถูกที่ควร และทำให้เกิดความรู้สึกว่าถ้ามีปัญหาหรือต้องการคำปรึกษา บิดามารดาที่พร้อมที่จะช่วยเหลือบุตรเสมอ หากวัยรุ่นไม่ได้รับการสอนหรือแนะนำเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ถูกต้องก็จะทำให้วัยรุ่นหันไปหาเพื่อนหรือแหล่งให้ความรู้อื่นที่อาจไม่ถูกต้องเหมาะสม ก่อให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้ (ศรีธรรม, 2535; Solorio & Wyatt-Henriques, 2003)

จากการทบทวนการศึกษาวิจัยหลายการศึกษาพบว่า การเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ในการแสดงออกทางเพศที่เหมาะสม ไม่ส่าสอน และสมาชิกในครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดี มีความรัก ความอบอุ่น มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น เช่น การศึกษาของปวีณา (2541) ที่ศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักศึกษาชายและหญิงระดับอาชีวศึกษาในจังหวัดน่าน พบว่าวัยรุ่นที่มีครอบครัวอบอุ่น บิดามารดามีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศน้อยกว่ากลุ่มที่มีครอบครัวแตกแยก การศึกษาของกุหลาบ, วิไล, ถิรพงษ์ และมนัส (2542) ศึกษาเรื่องสัมพันธภาพในครอบครัวกับปัญหาเยาวชนเพศติดและพฤติกรรมทางเพศของนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบตัดขวางในเชิงปริมาณ 2,667 คน และเชิงคุณภาพ 28 คน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาหญิงร้อยละ 85.60 เห็นด้วยที่พ่อแม่กำชับให้รักนวลสงวนตัว และสัมพันธภาพในครอบครัว มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา จังหวัดอุดรธานี พบว่านักศึกษาที่มีความรู้สึกผูกพันกับครอบครัวมากจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในระดับต่ำ (พิสมัย, 2543)

ส่วนการศึกษาของจิราพร (2544) ซึ่งศึกษาเรื่องผลของการให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาต่อการรับรู้บทบาทชายหญิง และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในระยะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นของนักเรียนชายและหญิงชั้นประถมปีที่ 6 อำเภอหนามื่น จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่าเด็กที่ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและได้รับสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว เพื่อน และโรงเรียน จะทำให้เด็กมีการรับรู้บทบาทหญิงชายและมีการปรับตัวในระยะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวัชรภรณ์ (2546) ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวที่มีผลต่อความรู้ และทัศนคติในเรื่องเพศ: ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนมัธยมปลายในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 500 คน ผลการศึกษาพบว่า บิดามารดา หรือผู้ปกครองมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อการกำหนดรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว การสื่อสารที่แตกต่างกันในแต่ละครอบครัวนำมาซึ่งความรู้ และทัศนคติในเรื่องเพศที่แตกต่างกันของบุตร บิดามารดาควรให้ความสำคัญต่อการสื่อสารเรื่องเพศศึกษาอย่างถูกต้องแก่บุตร ทำให้บุตรมีความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องเพศ มีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องเพศ และทำให้บุตรเติบโตเป็นผู้ใหญ่โดยไม่เป็นปัญหาของสังคม

2.2 เพื่อนและคู่อรัก เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงดังได้กล่าวแล้วในพัฒนาการของวัยรุ่นประกอบกับลักษณะของโครงสร้างของครอบครัวไทยในปัจจุบัน ทำให้บิดามารดาไม่สามารถใช้เวลากับบุตรได้เพียงพอ ทำให้วัยรุ่นหญิงที่มีอายุ 13 - 15 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เพื่อนมีอิทธิพลสูงสุด (ศิริกุล, 2546) อาจถูกชักจูงไปสู่พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ โดยเฉพาะวัยรุ่นหญิงที่มีคู่อรัก มีโอกาสถูกชักจูงให้มีเพศสัมพันธ์ได้ง่ายหากอยู่ในสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการ

มีเพศสัมพันธ์ เช่น การอยู่ตามลำพังกับคู่อรักหรือเพื่อนต่างเพศในที่รโหฐาน การถูกเนื้อต้องตัวกันระหว่างชายหญิงในเชิงชู้สาว การไปเที่ยวสถานเริงรมย์ เป็นต้น

ในต่างประเทศมีการศึกษาหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นที่ได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนด้านสัมพันธภาพที่ดีจากเพื่อนสามารถทำนายพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศที่ลดลงได้ (Henrich, Brookmeyer, Shrier & Shahar, 2005) ส่วนในประเทศไทยมีการศึกษาของจันทน์ (2539) ศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นในอำเภอเมือง จังหวัดน่าน โดยคัดเลือกโรงเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 สายสามัญ 2 โรงเรียน และวิทยาลัยอาชีวศึกษาชั้น ปวช. 1 - 3 2 สถาบัน จำนวน 500 คน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของกลุ่มตัวอย่าง ปัจจัยหนึ่งได้แก่ ปัจจัยสนับสนุน ซึ่งพบว่าเพื่อนมีอิทธิพลในการชักนำให้กลุ่มตัวอย่างมีเพศสัมพันธ์สูงถึง ร้อยละ 95

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของพิสมัย (2543) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นมีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการรับรู้บรรทัดฐานกลุ่มเพื่อน และสามารถร่วมทำนายพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นได้ และการศึกษาพฤติกรรมทางเพศของนักเรียนมัธยมศึกษากรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นของอนงค์ (2544) พบว่า ลักษณะของเพื่อนสนิทที่คบ และการทำกิจกรรมของกลุ่มเพื่อนที่คบมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางเพศของนักเรียน

2.3 ความเชื่อ ค่านิยมและแบบอย่างในสังคม รวมทั้งสื่อต่างๆ ในยุคของข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรหมแดน การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่จะกระตุ้นให้วัยรุ่นอยากให้เห็น และอยากลองในเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ จากการศึกษาเรื่องปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เสี่ยงของวัยรุ่นของอุมารณ์ (2538) พบว่าวัยรุ่นชายมีค่านิยมในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานเป็นเรื่องสนุก หรือเรื่องอยากลอง ส่วนการศึกษาของกาญจนา (2541) ศึกษาเรื่องค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศและอำนาจแห่งตนในการควบคุมทางสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของนักเรียนวัยรุ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า ร้อยละ 0.60 ไม่เห็นด้วยว่า คุณค่าของหญิงอยู่ที่การรักษาความบริสุทธิ์ ร้อยละ 38 เห็นด้วยว่า การที่ผู้หญิงมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานไม่ใช่เรื่องเสียหายแต่ประการใด

ส่วนระเบียบรัตน์ (2548) ได้กล่าวถึงค่านิยมที่ผิดของผู้ชายไทยในปัจจุบันที่มองผู้หญิงเป็นแค่วัตถุทางเพศ เชื่อว่าหากได้ร่วมหลับนอนหรือมีกิจกรรมทางเพศกับวัยรุ่นจะทำให้ชีวิตสดชื่นยืนยาว ดังนั้นจึงใช้สิ่งของมีค่า หรือเงินทองชักจูงให้วัยรุ่นหญิงมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเพื่อผลประโยชน์ของตน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาอิทธิพลของสื่อทางโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องดื่ม

ที่มีแอลกอฮอล์ พบว่า สื่อเหล่านี้มีอิทธิพลให้วัยรุ่นอยากลองทำตามและเป็นส่วนกระตุ้นให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของวัยรุ่นมากขึ้น (Durant et al., 1997 อ้างตาม พัทรินทร์, 2544)

2.4 สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยได้แก่ วัยรุ่นที่อาศัยเพียงลำพังในสิ่งแวดล้อมที่ง่ายต่อการเข้าถึงแหล่งบันเทิง ทำให้เสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้ เช่น การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ของอนงค์ (2544) พบว่า สถานที่ที่วัยรุ่นทำกิจกรรมทางเพศกับเพศตรงข้ามส่วนใหญ่คือ โรงภาพยนตร์ นอกจากนี้มีการศึกษาพบว่า วัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ ส่วนมากจะเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในหอพักหรือบ้านในชุมชนเมือง และอยู่ใกล้สถานบันเทิงหรือสถานบริการทางเพศ วัยรุ่นเหล่านี้ไม่มีผู้ใหญ่คอยควบคุมดูแลใกล้ชิด ประกอบกับเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น อยากรอง จึงตัดสินใจเข้าไปในสถานบันเทิงซึ่งมีสิ่งยั่วยุหรือชักจูงให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้ (จันทนัช, 2539; ปวีณา, 2541)

โดยสรุป ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงมีทั้งปัจจัยด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์และสังคมของวัยรุ่น ซึ่งเป็นปัจจัยหลักภายในตัวบุคคล และปัจจัยทางสังคมและสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยเสริมที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล ครอบครัวซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล เป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่ใกล้ชิดที่สุดของวัยรุ่นจึงไม่ควรปล่อยปละละเลยที่จะทำหน้าที่ของครอบครัวเพื่อช่วยให้วัยรุ่นได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถส่วนบุคคล ให้สามารถหลีกเลี่ยงหรือป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้อย่างเหมาะสม และเกิดความภาคภูมิใจในการเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญ มีคุณค่าของครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไปในอนาคต

ผลกระทบของการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นหญิง

ปัจจุบันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงที่ปรากฏให้เห็นในสังคมไทย คือ การเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ซึ่งวัยรุ่นเลือกวิธีแก้ไขปัญหาด้วยการทำแท้ง และหากปล่อยให้การตั้งครรภ์ดำเนินต่อไป วัยรุ่นต้องออกจากโรงเรียน ไม่มีความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพ ต้องทำงานที่มีรายได้ต่ำ มีผลต่อเศรษฐกิจของครอบครัว และการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นนอกจากมีผลกระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ของตัววัยรุ่นแล้ว ยังมีผลกระทบต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ผลกระทบต่อร่างกาย การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่มี การป้องกันหรือคุมกำเนิดที่เหมาะสม หรือการมีคู่นอนหลายคนทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคเอดส์เพิ่มขึ้น ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีจำนวนผู้ติดเชื้อ/ป่วยด้วยโรคเอดส์ที่รายงานมีจำนวน 3 ล้านคนต่อปี 1 ใน 8 คนเป็นวัยรุ่นอายุ 13-19 ปี (Burns, Brady, Dunn & Starr, 2001) จากข้อมูลของการศึกษาภาวะโรคในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2542

โดยสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขพบว่า ปัญหาเอดส์เป็นปัญหาสำคัญอันดับแรกทั้งเพศหญิงและเพศชาย และ จากการอภิปรายหมู่พฤติกรรมกับปัญหาเอดส์ทวิทรัพย์ (2547) ได้กล่าวถึงภาพการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในประเทศไทย พบว่า กลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพที่จะทำให้เกิดการระบาดของโรคเอดส์อีก เนื่องจากจำนวนของผู้ติดเชื้อเอดส์รายใหม่ที่มีวันละ 14,000 คน ทั่วโลก มีอายุระหว่าง 15-24 ปี และจากสถิติโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของกรมอนามัย (2543) พบว่าอัตราป่วยด้วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เป็นวัยรุ่นถึงร้อยละ 28.80 ของจำนวนผู้ป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทั้งหมด หากวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์กันในกลุ่มเพื่อนโดยไม่มีการป้องกันหรือการคุมกำเนิดที่เหมาะสม วัยรุ่นหญิงย่อมมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์มากยิ่งขึ้น และผลของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในเพศหญิงคือ ทำให้เป็นหมัน ตั้งครรภ์นอกมดลูก เกิดการอักเสบเรื้อรังที่อุ้งเชิงกราน (ธีระ และคณะ, 2539)

นอกจากนี้พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นหญิงอาจก่อให้เกิดการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์หรือการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ซึ่งนับวันจะเป็นปัญหาที่รุนแรง และก่อให้เกิดผลเสียหลายด้าน (สุวชัย, 2547) จากการศึกษาของถนอมรัตน์ และชัยโรจน์ (2545) เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษาในจังหวัดหนึ่งของภาคกลาง จากจำนวนนักศึกษาหญิง 1,524 คน ผลการศึกษาพบว่านักศึกษาหญิงที่เคยมีเพศสัมพันธ์มาแล้ว มีการตั้งครรภ์ร้อยละ 26.50 และสิ้นสุดลงด้วยการทำแท้งร้อยละ 95.20

จากข้อมูลภาวะแทรกซ้อนจากการแท้ง/ทำแท้งของกรมอนามัย ปี พ.ศ. 2542 ซึ่งได้จากการสำรวจสถานการณ์แท้งทั่วประเทศ พบว่ามีภาวะแทรกซ้อนรวมร้อยละ 12 กลุ่มอายุที่มีภาวะแทรกซ้อนสูงคือ กลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปี ร้อยละ 19.70 ในกลุ่มอายุ 15-19 ปี มีร้อยละ 16.70 ภาวะแทรกซ้อนที่พบมากที่สุดคือ การติดเชื้อ และด้วยเหตุที่การทำแท้งเป็นเรื่องผิดกฎหมาย วัยรุ่นจึงใช้วิธีลักลอบทำโดยวิธีการที่ไม่สะอาด ไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนเช่น มดลูกทะลุ มดลูกฉีกขาด การอักเสบติดเชื้อ หรือเสียชีวิต เป็นต้น หากวัยรุ่นปล่อยให้การตั้งครรภ์ดำเนินต่อไป พบว่าการตั้งครรภ์ก่อให้เกิดภาวะแทรกซ้อนมากกว่าในวัยผู้ใหญ่ อัตราตายของมารดาวัยรุ่นสูงกว่าค่าเฉลี่ยอัตราตายของมารดาทั้งหมด และผลของการตั้งครรภ์ในมารดาวัยรุ่นพบว่า ทารกมีอัตราตายปริกำเนิดสูงกว่ามารดาในวัยผู้ใหญ่ เนื่องจากการคลอดก่อนกำหนด ทารกแรกเกิดน้ำหนักน้อย ทารกพิการแต่กำเนิดสูง รวมทั้งการเลี้ยงดูทารกยังไม่เป็นและไม่ถูกต้อง (ยุทธพงศ์ และนิรมล, 2542)

2. ผลกระทบต่อจิตใจ เนื่องจากประเพณีสังคมไทยยังไม่ยอมรับหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่ได้แต่งงาน หรือที่เรียกว่า ซิงสุกก่อนห้าม ส่งผลให้หญิงตั้งครรภ์ที่ตัดสินใจตั้งครรภ์ต่อไปต้องอดทนต่อคำติฉินนินทา และการดูถูกจากคนรอบข้าง ส่งผลทำให้เกิดความเครียด วิตกกังวล หดหู่ เศร้าหมอง ท้อแท้

ผิดหวัง ทำให้เกิดความอับอายทั้งตนเองและครอบครัว ภายหลังจากคลอดบุตรแล้วอาจทำให้กลายเป็นคนไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึมเศร้า และบุคลิกภาพไม่เหมาะสม (สุชาติ, 2541)

3. ผลกระทบต่อครอบครัว การเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์หรือการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ในวัยรุ่นรวมถึงการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร เป็นการเพิ่มภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัวในการรักษาโรค การดูแลในขณะตั้งครรภ์ และเลี้ยงดูบุตรของวัยรุ่น เมื่อเกิดปัญหาทำให้ครอบครัวต้องเผชิญกับความเครียด (สุชาติพิชัย, 2547) ผลกระทบของความเครียดที่มีต่อครอบครัวอาจมากน้อยแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหา ความรุนแรงและทักษะในการแก้ปัญหาของครอบครัว บางครั้งอาจถึงขั้นวิกฤตทำให้ครอบครัวแตกแยกหรือหย่าร้าง (ยุทธพงษ์ และนิรมล, 2542)

4. ผลกระทบต่อสังคม จากการศึกษาของสุชาติ (2541) เรื่องการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์และการตัดสินใจ วัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยเรียนต้องออกจากสถาบันการศึกษา เนื่องจากสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่ไม่ยินยอมให้ผู้หญิงตั้งครรภ์ขณะเรียน ทำให้วัยรุ่นไม่มีโอกาสกลับไปเรียนหนังสือ ต้องออกจากโรงเรียน ไม่สามารถหางานทำในอนาคตทำให้ขาดรายได้ หรือต้องทำงานในอาชีพที่มีรายได้ต่ำ ทำให้เศรษฐกิจของครอบครัวและส่วนรวมไม่ดี ชีวิตครอบครัวมักหย่าร้างเลิกรากันไป กรณีตั้งครรภ์ต่อถ้าไม่แต่งงานหรือฝ่ายชายไม่รับผิดชอบอาจเกิดบุตรนอกสมรส เด็กถูกทอดทิ้ง หรือแต่งงานโดยที่ทั้งสองฝ่ายไม่พร้อมก็จะเกิดปัญหาหย่าร้างตามมา กลายเป็นปัญหาสังคมที่เชื่อมโยงเป็นลูกโซ่ซึ่งยากต่อการแก้ไข และจากข้อมูลกรมอนามัย ปี พ.ศ. 2543 รัฐบาลต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายบริการด้านรักษาพยาบาลแก่วัยรุ่นตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ที่มีภาวะแทรกซ้อนจากการทำแท้ง หรือการคลอดบุตร ปีละ 5,000 ล้านบาท

ครอบครัว

ความสำคัญของครอบครัว

ครอบครัวมีความสำคัญมากในสังคมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับประเทศ (จิรเนาว์, 2545; อัมพล, 2539) หากสมาชิกในครอบครัวเป็นบุคคลที่ได้รับการดูแลจากผู้ใหญ่ในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นพ่อแม่ ให้มีวุฒิภาวะทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสม เช่น เป็นผู้ที่มีร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ชื่อสัตย์สุจริต มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งต่อครอบครัวและสังคมโดยส่วนรวม ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมของสังคม และถ่ายทอดให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ สังคมและประเทศชาตินั้นย่อมมีความสุขความเจริญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นสถาบันครอบครัวจึงเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมของบุคคลที่ประกอบด้วยโครงสร้างต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน และมีหน้าที่ที่จะ

ต้องปฏิบัติอย่างสอดคล้องกัน เพื่อให้บุคคลได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพรวมไปถึงการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยม กฎเกณฑ์ แบบแผนของสังคม การขัดเกลาทางจิตใจ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

โครงสร้างครอบครัว

โครงสร้างครอบครัวแบบของครอบครัว และแบ่งได้หลายลักษณะ (อุษณีย์, 2547) เช่น แบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ทางสายโลหิต อำนาจการปกครอง และแบ่งตามการดำรงชีวิต เป็นต้น (พรรณทิพย์, 2545; รุจา, 2541; อุมาพร, 2544; Hitchcock, Schubert & Thomas, 1999; Klainber, Holzemer, Leonard & Arnold, 1998)

ในอดีตโครงสร้างครอบครัวจะมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย (extended family) ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกครอบครัวอย่างน้อย 3 ช่วงอายุด้วยกัน คือ เด็ก พ่อแม่ และปู่ย่าตายาย ปัจจุบันโครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปหลายรูปแบบซึ่งแตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ โครงสร้างของครอบครัวจากครอบครัวขยาย มาเป็นครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) มากขึ้น ขนาดครอบครัวลดลงจากจำนวนเฉลี่ย 4.40 คนต่อหนึ่งครอบครัวใน ปี พ.ศ. 2533 เหลือเพียง 3.70 คน ในปี พ.ศ. 2543 และคาดว่าจะเหลือเพียง 3.40 คนต่อหนึ่งครอบครัวในปี พ.ศ. 2558 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2542) จากการสำรวจนักเรียนมัธยมทั่วประเทศของอุมาพรและคณะ (2540 อ้างตาม อุมาพร, 2544) พบว่า โครงสร้างหรือรูปแบบครอบครัวที่พบมากที่สุดคือ ครอบครัวเดี่ยวมีมากถึงร้อยละ 68.90 รองลงมาคือ ครอบครัวขยายร้อยละ 18.60 นอกจากนี้เป็นครอบครัวที่มีเฉพาะแม่และลูก, ครอบครัวเครือญาติที่อยู่กันเฉพาะญาติพี่น้องโดยไม่มีพ่อแม่อยู่ด้วย และครอบครัวที่มีเฉพาะพ่อและลูก ร้อยละ 7.40, 2.80 และ 2.30 ตามลำดับ

ส่วนงานวิจัยของถัดดา และคณะ (2547) ซึ่งศึกษาสถานภาพครอบครัวที่มีเด็กอายุ 1-18 ปี โดยสุ่มตัวอย่างจังหวัดในพื้นที่ของทุกภาครวม 16 จังหวัด สำหรับพื้นที่ภาคใต้ได้แก่ พัทลุง สงขลา ภูเก็ต และนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมของประเทศโครงสร้างครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวร้อยละ 54.60 ครอบครัวขยายมีร้อยละ 37.30 ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาคือ ครอบครัวส่วนหนึ่งมีความเปราะบางในเชิงโครงสร้าง ทำให้ครอบครัวอ่อนแอ ส่งผลต่อศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญของครอบครัวทั้งในด้านการถ่ายทอดขัดเกลาทางสังคม และการอบรมเลี้ยงดูบุตร

โดยทั่วไปในสังคมไทย สามารถแบ่งโครงสร้างหรือรูปแบบครอบครัวได้เป็น 2 แบบใหญ่ๆ (พรรณทิพย์, 2545) คือ ครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย

ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก ทั้งโดยสายเลือดหรือการรับเป็นบุตรบุญธรรม ที่อยู่อาศัยตามลำพังตนเอง หากเลี้ยงครอบครัวด้วยตนเอง ภายใต้ครอบครัวเดี่ยวยังพบว่ามีการครอบครัวที่มีลักษณะแตกต่างย่อยลงไปอีก เช่น เป็นครอบครัวที่มีชายเป็นหัวหน้าครอบครัว (patriarchal) ผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่รับผิดชอบการพัฒนาของครอบครัว และอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้ชาย ครอบครัวที่มีหญิงเป็นหัวหน้าครอบครัว (matriarchal) ผู้หญิงจะเป็นใหญ่และมีอำนาจตัดสินใจปัญหาต่างๆ ของครอบครัว มีหน้าที่รับผิดชอบเศรษฐกิจของครอบครัวด้วย นอกจากนี้เป็นครอบครัวเดี่ยวที่พ่อแม่อาจจะไม่ได้อยู่ร่วมกันกับลูกด้วยเหตุปัจจัยใดก็ตาม หรือเป็นครอบครัวหย่าร้าง แยกแยกที่พ่อไปทางแม่ไปทาง ซึ่งทำให้เกิดครอบครัวประเภทที่มีเฉพาะแม่ หรือเฉพาะพ่อฝ่ายเดียวอยู่กับลูกเท่านั้นเพิ่มขึ้น (จรรยา, 2539; ศรีสว่าง, 2540)

ครอบครัวขยาย ประกอบด้วยสมาชิกอย่างน้อย 3 ช่วงอายุด้วยกัน ภาพการอยู่ร่วมกันเป็นลักษณะครอบครัวใหญ่ มีความอบอุ่น ผูกพันใกล้ชิด และดำเนินชีวิตภายใต้การดูแลแนะนำของผู้นำครอบครัว แบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบคือ

1. ครอบครัวขยายญาติพี่น้อง (kinship group) คือครอบครัวที่อยู่ร่วมกันตั้งแต่ปู่ย่าตายายพ่อแม่ และญาติพี่น้องที่ใกล้ชิด
2. ครอบครัวขยายร่วมเผ่าพันธุ์ (sib) เป็นครอบครัวที่คนหมู่ชนเผ่าพันธุ์เดียวกัน (consanguineal group) อยู่ร่วมกัน มีความคิดเห็นร่วมกัน แบ่งปันกัน โดยมีหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียวเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบความเป็นอยู่ของสมาชิก ครอบครัวเช่นนี้ได้แก่ ครอบครัวชาวเขาเผ่าต่างๆ เป็นต้น
3. ครอบครัวขยายรวมกลุ่ม (clan) ครอบครัวชนิดนี้ประกอบด้วยครอบครัวหลายครอบครัวอยู่ร่วมกัน (compromise group) หัวหน้าครอบครัวเปรียบเสมือนหัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการเลือกคู่ครองให้กับสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวเช่นนี้ได้แก่ ครอบครัวจีนโบราณ เป็นต้น

ในต่างประเทศฟรีดแมน (Friedman, 1998) ได้กล่าวถึงโครงสร้างครอบครัวที่มีลักษณะเป็นองค์ประกอบย่อยของครอบครัว มี 4 ด้าน คือ รูปแบบการติดต่อสื่อสาร (communication patterns) โครงสร้างอำนาจ (power structure) โครงสร้างบทบาท (role structure) และค่านิยมครอบครัว (family values) ซึ่งมีข้ออธิบายเพิ่มเติมดังนี้

1. รูปแบบการติดต่อสื่อสาร เป็นการประเมินรูปแบบการสื่อสาร และสัมพันธภาพภายในครอบครัว ความสามัคคี ความเข้าใจ และการแสดงออกซึ่งความต้องการของแต่ละบุคคล การสื่อสารเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้สึก การตัดสินใจ ความต้องการข่าวสารและความคิดเห็น (McCubbin & Dahl, 1985 cited by Friedman, 1998) เนื่องจากระบบครอบครัวประกอบด้วยบุคคล

ซึ่งมีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน โดยในครอบครัวที่มีการสื่อสารที่ดีจะช่วยส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดู ทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการรับรู้ข่าวสาร ความคิดเห็น ค่านิยม ตลอดจนรับรู้อารมณ์ และความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการทำให้รู้จักตนเองและสมาชิกในครอบครัวได้ดีขึ้น (รุจา, 2541) ดังนั้นการสื่อสารในครอบครัวจึงเป็นเหมือนกระบวนการที่สร้างและแบ่งปันสิ่งต่างๆ ภายในครอบครัว (Friedman, 1998)

2. โครงสร้างอำนาจ เป็นการประเมินถึงแบบแผนการปกครองภายในครอบครัว เช่น การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ การวางรูปแบบการปกครองภายในบ้านว่าใครเป็นผู้นำ หรือร่วมกันตัดสินใจการประเมินข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจ อาศัยข้อมูลดังต่อไปนี้ (รุจา, 2541)

2.1 ฐานอำนาจ (power base) ผู้มีอำนาจมีแหล่งที่มาของอำนาจที่เรียกว่า ฐานอำนาจหลายชนิด ได้แก่ อำนาจตามกฎหมาย อำนาจอ้างอิง อำนาจความเชี่ยวชาญ อำนาจในการให้คุณให้โทษ และอำนาจข้อมูล อำนาจตามกฎหมาย หรือตามการยอมรับโดยทั่วไปของสังคม เช่น บิดามารดาเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมดูแลบุตร ในอดีตสามีมีอำนาจเหนือภรรยา เป็นต้น อำนาจอ้างอิงเป็นอำนาจที่บุคคลอ้างอิงหรือนำมาทำตามเป็นแบบอย่าง เช่น บุตรเลียนแบบบิดามารดา อำนาจความเชี่ยวชาญเป็นอำนาจที่สมาชิกอื่นในครอบครัวยอมรับความสามารถ ทักษะของผู้นั้น นอกจากนั้นยังมีอำนาจในการให้คุณให้โทษเป็นอำนาจที่เกิดจากการที่ผู้ใช้อำนาจให้สิ่งตอบแทนเป็นรางวัลแก่ผู้อื่น เมื่อผู้นั้นมีพฤติกรรมที่ตนพอใจ และทำโทษเมื่อผู้นั้นมีพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่น่าพอใจ ลักษณะการใช้อำนาจที่ให้คุณให้โทษนั้น พบบ่อยในปฏิสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร สุดท้ายได้แก่ อำนาจข้อมูลซึ่งเกิดจากผู้นั้นมีข้อมูลมากกว่าบุคคลอื่น และมีความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลดี

2.2 การตัดสินใจ (decision making) การตัดสินใจในชีวิตครอบครัวเป็นเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการวัดอำนาจของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวได้อย่างแท้จริง การประเมินอำนาจในการตัดสินใจนี้อาศัยข้อมูลจากกลวิธีการตัดสินใจของครอบครัวว่าใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ มีการใช้เหตุผลหรือไม่อย่างไร ใครเป็นผู้ใช้อำนาจในการตัดสินใจ สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือไม่

2.3 ปัจจัยอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่ออำนาจครอบครัว (other factors) ปัจจัยอื่น ๆ นอกเหนือจากฐานอำนาจ และการตัดสินใจที่มีอิทธิพลต่ออำนาจครอบครัวได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสารในครอบครัว พบว่าสมาชิกจะมีการสื่อสารกับสมาชิกคนอื่นมากน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะของความสัมพันธ์ ความสนิทสนมระหว่างสมาชิก หรือปัจจัยลักษณะของประเด็นปัญหา

3. โครงสร้างบทบาท เป็นการประเมินพฤติกรรมของสมาชิกครอบครัวที่แสดงถึงสถานภาพที่ตนดำรงอยู่อย่างชัดเจน เหมาะสม หรือขัดแย้งกัน

บทบาทเป็นรูปแบบของพฤติกรรมซึ่งบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งทางสังคมจะปฏิบัติ พฤติกรรมในการแสดงบทบาทของการเป็นพ่อแม่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาจิตใจและลักษณะพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ทุกคนในครอบครัวต้องมีบทบาทในการให้และการรับร่วมกัน และบทบาทในการให้และการรับไม่ได้จำกัดอยู่ที่วัย (จรรยา, 2539; อุษณีย์, 2547) บทบาทและสถานภาพดังกล่าวเป็นเหมือนต้นแบบในการหล่อหลอมพฤติกรรมของคน เพื่อให้สามารถมีความสัมพันธ์กับคนที่เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกัน เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องให้เด็กได้เรียนรู้จากครอบครัวของตนเองตั้งแต่วัยเยาว์ ดังนั้น โครงสร้างบทบาทที่ดีจึงควรมีลักษณะดังนี้ (รุจา, 2541)

3.1 บทบาทที่ปฏิบัติในครอบครัวไม่ขัดแย้งกับสิ่งที่สังคมภายนอกคาดหวัง เช่น บิดามารดาต้องดูแลคุ้มครองบุตรตน ในขณะที่บุตรควรแสดงความเคารพนับถือบุพการี

3.2 บทบาทของสมาชิกแต่ละคนมีความสอดคล้องกัน และช่วยเสริมบทบาทซึ่งกันและกัน เช่น ในการตอบสนองความต้องการของคู่สามีภรรยาต้องมีความสอดคล้อง ไม่ขัดแย้งกัน ต่างแสดงบทบาทเพื่อให้อีกฝ่ายได้รับความพึงพอใจ ไม่ว่าฝ่ายหนึ่งเป็นพ่อฝ่ายหนึ่งเป็นลูก

3.3 การแสดงบทบาทของสมาชิกมีความชัดเจน สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคนได้

3.4 เมื่อมีความจำเป็นสมาชิกจะสามารถปรับบทบาทตน เพื่อตอบสนองความต้องการของครอบครัวได้

4. ค่านิยมครอบครัว เป็นการประเมินในด้านรูปแบบการจัดพฤติกรรม หรือแบบอย่างที่ยึดถือปฏิบัติในครอบครัวแต่ละครอบครัว ความเชื่อ และวัฒนธรรมเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น การอบรมเลี้ยงดู พฤติกรรมในด้านสุขภาพ การดำเนินชีวิต เป็นต้น รวมทั้งการตระหนักถึงคุณค่าของการดูแลสุขภาพ ค่านิยมในความหมายทั่วไป หมายถึง สิ่งที่คนสนใจ ต้องการหรือยกย่องถือเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ มีความสุขที่จะได้เป็นเจ้าของ มีความหมายต่อบุคคล เป็นแบบฉบับของความคิด ความเชื่อ และทัศนคติที่เกิดจากการเรียนรู้ (กาญจนา, 2533 อ้างตาม รุจา, 2541) ค่านิยมเป็นตัวนำพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล และเป็นตัวนำครอบครัวไปสู่พัฒนาการด้านต่างๆ (Friedman, 1998) โดยทั่วไปบุคคลจะได้รับอิทธิพลจากการปลูกฝังค่านิยมครอบครัวค่อนข้างมาก (รุจา, 2541; พรรณทิพย์, 2545) โดยโครงสร้างของระบบค่านิยมจะชี้ให้เห็นถึงหลักในการดำเนินชีวิตครอบครัว ค่านิยมจึงเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างของสังคม และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ดังนั้นสมาชิกแต่ละครอบครัวจะมีประสบการณ์ในชีวิตที่แตกต่างกัน มีแบบแผนในการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าครอบครัวที่ต่างชั้นกันจะมีค่านิยมครอบครัวที่ต่างกัน (กาญจนา, 2533 อ้างตาม รุจา, 2541)

ดังนั้นเมื่อพิจารณาองค์ประกอบของโครงสร้างครอบครัวทั้ง 4 ด้าน จะพบว่ามีความสัมพันธ์กัน โดยโครงสร้างครอบครัวที่เหมาะสมช่วยให้ครอบครัวทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้หน้าที่ครอบครัวจึงต้องเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับโครงสร้างครอบครัว (Friedman, 1998)

อย่างไรก็ตามนักมานุษยวิทยา นักจิตวิทยา และจิตแพทย์หลายท่านที่ศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว ได้ใช้แนวคิดทฤษฎีระบบเป็นแนวคิดพื้นฐานในการทำจิตบำบัด และช่วยเหลือครอบครัวในรูปแบบต่างๆ โดยมองครอบครัวเป็นระบบ ดังนั้นครอบครัวตามทฤษฎีระบบจึงมีคุณสมบัติดังนี้ (Minuchin, 1974 อ้างตาม อูมาพร, 2541; Casey, 1996)

1. ครอบครัวเป็นระบบเปิดทางสังคมและวัฒนธรรม (open socio-cultural system) ระบบครอบครัวที่ปกติจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และติดต่อสื่อสารกับระบบภายนอกอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงของระบบภายนอก เช่น โรงเรียน ที่ทำงาน หรือสภาพเศรษฐกิจของสังคมมีผลต่อระบบครอบครัว

2. ครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลง (transformation) และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากวงจรหนึ่งไปสู่อีกวงจรหนึ่ง ตามระยะพัฒนาการของชีวิต เช่น จากครอบครัวที่สมรสใหม่ ไปสู่ครอบครัวที่มีบุตรวัยทารก บุตรวัยเรียน บุตรวัยรุ่น เป็นต้น

3. ครอบครัวมีการจัดระบบภายใน เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมดุลและมีความต่อเนื่อง (continuity)

4. ครอบครัวมีการสื่อสาร (communication) ทั้งระบบย่อยภายในครอบครัวและกับระบบภายนอก

5. ครอบครัวมีกฎ หรือแนวทางปฏิบัติของครอบครัว (alignment) กฎจะควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและการปฏิบัติหน้าที่ภายในครอบครัวให้มีประสิทธิภาพ สำหรับข้อปฏิบัติครอบครัวไทยเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม จนกลายเป็นกฎของครอบครัวไปด้วย โดยไม่ได้กำหนดตกลงอย่างชัดเจน (อุษณีย์, 2547) เช่น เด็กต้องเคารพอบน้อม เชื่อฟังผู้ใหญ่ หรือผู้ใหญ่ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก

6. ครอบครัวมีขอบเขต (boundary) ทั้งระหว่างบุคคลในครอบครัวและระหว่างครอบครัวกับระบบภายนอกอื่นๆ ถ้าขอบเขตไม่ชัดเจน ก็อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและพัฒนาการของครอบครัวได้

จากการทบทวนแนวคิดโครงสร้างครอบครัว แม้ว่าครอบครัวจะมีวิวัฒนาการในรูปแบบต่างๆ แต่ความแตกต่างของลักษณะครอบครัวนั้นมีไม่มากนัก ไม่ว่าจะครอบครัวจะอยู่ในรูปแบบหรือลักษณะใดก็ตาม ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกที่ใกล้ชิดกับบุคคลตั้งแต่เกิด มีวงจรการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหมุนเวียนไปตามกาลเวลา และมีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคคลหรือ

สมาชิกในครอบครัว สามารถดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างมีความสุข ปัจจุบันนี้ยังไม่มีการศึกษาใดที่สามารถบอกได้ว่ารูปแบบที่ดีที่สุดของครอบครัวเป็นเช่นไร เพราะลักษณะของครอบครัวแต่ละแบบนั้นเหมาะสมกับสภาพของสังคมแต่ละสังคม (Queen, 1969 อ้างตาม พรหมทิพย์, 2545) บุคคลย่อมต้องแสวงหารูปแบบครอบครัวที่เหมาะสมกับตัวเอง และเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สภาพแวดล้อม และเศรษฐกิจสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่

หน้าที่ครอบครัว

โดยทั่วไปแนวคิดที่อธิบายการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวมีอยู่หลายแบบ แต่ละแนวคิดอธิบายครอบครัวในแง่มุมต่างๆ กัน ขึ้นอยู่กับผลการศึกษาและประสบการณ์ของนักทฤษฎี รวมทั้งการพัฒนาแนวคิดให้มีความเหมาะสมเพื่อนำมาใช้ในการประเมินปัญหาของครอบครัว เพื่อให้การดูแล และแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวโดยมีเป้าหมายคือ ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมด้วยความผาสุก

วรรณภา (2547) ได้ให้ความหมายของ “การทำหน้าที่ของครอบครัว” ว่าหมายถึง คุณสมบัติที่จำเป็นหรือเป็นพื้นฐานสำหรับครอบครัวในการทำหน้าที่ หรือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ครอบครัวอยู่ได้อย่างปกติสุขในสภาพสังคม วัฒนธรรมเศรษฐกิจ นโยบายทางการเมืองนั้นๆ ดังนั้นการทำหน้าที่ของครอบครัวจึงมีองค์ประกอบที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จากการทบทวนแนวคิดหน้าที่ครอบครัวของวรรณภา (2547) และอุมาพร (2544) พบว่าองค์ประกอบในการทำหน้าที่ครอบครัวถูกสร้างขึ้นมาจากพื้นฐานของความเชื่อ และวัฒนธรรมทางตะวันตก รวมทั้งถูกสร้างขึ้นมาจากพื้นฐานทฤษฎีเดียวกัน คือ ทฤษฎีระบบทั่วไป (General system theory) ของเบร์ทาแลนฟี (Bertalanffy, 1968 อ้างตาม อุมาพร, 2544) ได้แก่

1. แนวคิดตามแมคมาสเตอร์ โมเดล (McMaster model of family function หรือ MMFF) ของ เอฟสไทน์, บิสชอป และเลวิน (Epstein, Bisshop & Levin, 1978 อ้างตาม วรรณภา, 2547) ประกอบด้วยการทำหน้าที่ครอบครัว 6 ด้าน คือ การแก้ปัญหา (problem solving) การสื่อสาร (communication) บทบาท (roles) การตอบสนองทางอารมณ์ (affective responsiveness) ความเกี่ยวข้องกันทางอารมณ์ (affective involvement) และการควบคุมพฤติกรรม (behavior control)
2. แนวคิดระบบของบีฟเวอร์ (Beavers system model) (Beavers et al., 1985 อ้างตาม อุมาพร, 2544) มองการทำหน้าที่ของครอบครัวใน 2 แง่ คือ ความสามารถ (competence) และแนวทาง (style)
3. แนวคิดเซอร์คัมเพล็กซ์ของระบบสามีภรรยาและระบบครอบครัว (circumplex model of marital and family systems) ของ ออลสัน, สเปนเรนเคิล และรัสเซล (Olson, Sprenkle & Russell

2000 อ้างตาม วรรณภา, 2547) ประกอบด้วยมิติที่สำคัญในการทำหน้าที่ของครอบครัว 3 ด้าน คือ ความยืดหยุ่น (flexible) ซึ่งแต่เดิมใช้คำว่า การปรับตัว (adaptability) ความกลมเกลียวกันภายในครอบครัว (family cohesion) และการติดต่อสื่อสาร (communication)

4. แนวคิดตามกระบวนการทำหน้าที่ของครอบครัว (process model of family function) ของ สกินเนอร์, แซนตา บาร์บารา และสไตน์เฮอร์ (Skinner, Santa Barbara & Steinhauer 1983 อ้างตาม วรรณภา, 2547) ประกอบด้วยการทำหน้าที่ครอบครัว 6 ด้าน คือ การปฏิบัติตามบทบาท (role performance) การติดต่อสื่อสาร (communication) การแสดงออกทางอารมณ์ (affective expression) ความเกี่ยวข้องผูกพันกันทางอารมณ์ (affective involvement) การควบคุม (control) และค่านิยม มาตรฐานต่างๆ

5. แนวคิดการทำหน้าที่ครอบครัวของฟริดแมน (Friedman, 1998) ประกอบด้วยการทำหน้าที่ครอบครัว 5 ด้าน คือ ด้านความรักความเอาใจใส่ (affective function) การอบรมเลี้ยงดู (socialization function) การดูแลสุขภาพ (health care function) การจัดหาทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (economic function) และการผลิตสมาชิกใหม่ (reproductive function)

ส่วนแนวคิดหน้าที่ครอบครัวที่สอดคล้องกับสังคมไทย (จิรเนาว์, 2545; จำนวนศักดิ์ และคณะ, 2543; พรหมทิพย์, 2545; Duvall, 1977 อ้างตาม รุจา, 2541) มีดังนี้

1. หน้าที่ด้านเศรษฐกิจ จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร จากครอบครัวขยาย มาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจของประเทศที่เน้นนโยบายพัฒนาเมือง ไทยให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้ผู้หญิงต้องทำงานนอกบ้าน นำรายได้มาจัดหาสิ่งจำเป็นในชีวิต ให้แก่สมาชิกในครอบครัว

2. หน้าที่ให้การศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาบุคคล ดังนั้นครอบครัวจึงมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่บุตร โดยส่งบุตรเข้าเรียนในโรงเรียน และส่วนหนึ่งให้ความรู้ที่บ้าน หรือสอนการบ้าน รวมทั้งเป็นตัวแทนถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมแก่สมาชิกในครอบครัว

3. หน้าที่ให้การปกป้องสวัสดิภาพ ครอบครัวต้องปกป้องสวัสดิภาพของสมาชิกโดยส่งเสริมภาวะสุขภาพสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ในภาวะปกติ ให้การดูแลเมื่อสมาชิกเจ็บป่วย การปกป้องจะช่วยให้สมาชิกครอบครัวมีความรู้สึกอบอุ่น ผูกพันและใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น

4. หน้าที่ให้ความรักเอาใจใส่และอบรมเลี้ยงดูแก่สมาชิกในครอบครัว การให้ความรัก ความเอาใจใส่ และอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสมเป็นพื้นฐานในการพัฒนาบุคลิกภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และการปรับตัวในสังคม ช่วยให้บุตรเติบโตมีความสุขและมีความเชื่อมั่นในตนเอง จากการศึกษาของนุชลดดา (2541) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว กา

รอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดากับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นตอนต้น ศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษาพบว่า วัยรุ่นตอนต้นมีสัมพันธภาพในครอบครัวระดับปานกลาง ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ส่วนความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูงและต่ำใกล้เคียงกัน และพบว่าสัมพันธภาพในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และควรส่งเสริมความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นตอนต้น โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว ส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยให้มากขึ้น

5. หน้าที่จัดสรรเวลาว่างของครอบครัวเพื่อทำกิจกรรมหรือสันทนาการร่วมกัน การใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมร่วมกันของครอบครัว ทำให้สมาชิกครอบครัวเกิดความรู้สึกผูกพัน และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันมากยิ่งขึ้น

6. หน้าที่ทางชีววิทยาของครอบครัว ครอบครัวมีหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ให้กับสังคมเพื่อสืบเผ่าพันธุ์ และทำหน้าที่ของครอบครัวตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมต่อไป

จากแนวคิดหน้าที่ครอบครัวดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ครอบครัวยังคงเป็นสถาบันอันดับแรกของบุคคลที่มีหน้าที่สำคัญที่สุด ที่จะดูแลช่วยเหลือให้บุคคลมีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมด้วยความผาสุก หากบุคคลในครอบครัวเป็นคนดี มีความเฉลียวฉลาด มีศีลธรรมจรรยา มีพฤติกรรมที่แสดงออกต่อครอบครัว และสังคมส่วนรวมในทางที่เหมาะสม สังคมและประเทศชาตินั้นๆ ย่อมเป็นสังคมที่มีความสุขความเจริญเป็นอย่างยิ่ง (อัมพล, 2539) นอกจากนี้แนวคิดหน้าที่ครอบครัวยังเป็นกรอบที่ใช้ในการประเมินครอบครัวว่ามีความสามารถในการทำหน้าที่ หรือมีประสิทธิภาพได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งจะนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาของครอบครัว และช่วยลดปัญหาของสังคม อันสืบเนื่องจากการทำหน้าที่ของครอบครัวที่ไม่เหมาะสมได้ (วรรณภา, 2547)

กล่าวโดยสรุปจากการทบทวนแนวคิดต่างๆ ทั้งด้านโครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัว ตามที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าแต่ละแนวคิดให้ความสำคัญกับโครงสร้าง และการทำหน้าที่ครอบครัวในแง่มุมต่างกัน และมีแนวคิดหนึ่งคือ แนวคิดของฟริดแมน (Friedman, 1998) ซึ่งนอกจากจะกล่าวถึงหน้าที่ที่คล้ายคลึงกับสังคมไทยแล้ว ยังได้อธิบายในส่วนของโครงสร้างครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างค่านิยม หรือแบบอย่างที่ยึดถือปฏิบัติในครอบครัวซึ่งปัจจุบันสังคมไทยได้ให้ความสำคัญกับค่านิยมหรือการเป็นแบบอย่างที่ดีของบิดามารดา หรือผู้ใหญ่ที่ทำหน้าที่ดูแลบุตรวัยรุ่นเป็นอย่างมาก (นันทพันธ์, 2545; พรรณทิพย์, 2545; รุจา, 2547) นอกจากนี้องค์ประกอบย่อยของโครงสร้างหน้าที่ครอบครัวของฟริดแมนในแต่ละด้าน มีความสอดคล้องกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเลี้ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงดังได้กล่าวแล้ว

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้กรอบแนวคิดโครงสร้าง และหน้าที่ครอบครัวของฟรیدแมน (Friedman, 1998) ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยให้สามารถประเมินครอบครัวทั้งด้านโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวในภาพรวมได้ จึงขออธิบายรายละเอียดของกรอบแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของฟรیدแมนเพิ่มเติมดังนี้

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวของฟรیدแมน (Friedman, 1998)

กรอบแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เป็นแนวคิดหลักทางสังคมวิทยา (Leslie & Korman, 1989; Smith, 1995 cited by Friedman, 1998) ซึ่งมีสมมติฐานว่าสังคมเป็นเหมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่งมีส่วนประกอบหลายๆอย่าง แต่ละส่วนมีหน้าที่เฉพาะที่จะต้องปฏิบัติเพื่อการคงอยู่ของส่วนรวม คือตัวสิ่งมีชีวิตนั้น จากสมมติฐานดังกล่าวในทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ได้ข้อสรุปว่า สังคมเป็นระบบๆ หนึ่ง ระบบนั้นประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน และมีหน้าที่ที่กระทำอย่างสอดคล้องและส่งเสริมกันเพื่อความอยู่รอดของระบบ

ฟรیدแมน (Friedman, 1998) ได้นำทฤษฎีนี้มาประยุกต์ใช้กับครอบครัว โดยอธิบายถึงโครงสร้างและหน้าที่ต่างๆ ของครอบครัวเป็นหลัก และได้ให้ความหมายของครอบครัวคือ บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์อย่างใกล้ชิด และมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว โดยมองครอบครัวเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่ทำหน้าที่เพื่อ หรือสอดคล้องกับสังคม (Friedman, 1998) ทฤษฎีนี้จึงมีประโยชน์ในการประเมินครอบครัว เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่ตรวจสอบระบบครอบครัวทั้งภาพรวมและในแต่ละส่วนย่อย รวมทั้งปฏิสัมพันธ์กับระบบอื่นๆ เช่น ระบบการศึกษา ระบบการดูแลสุขภาพ เป็นต้น

นิยามสำคัญในทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ได้แก่ ความหมายของโครงสร้างและความหมายของหน้าที่ คำทั้งสองคำนี้ถูกนำมาใช้ร่วมกันเสมอทั้งๆ ที่มีความหมายแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงดังคำนิยามของมโนทัศน์ทั้งสองมีดังนี้ (Radcliffe-Brown, 1935; Malinowski, 1939 อ้างตาม รุจา, 2541)

โครงสร้างหมายถึง ความสัมพันธ์ของหน่วยต่างๆ เป็นการที่องค์ประกอบย่อยอยู่รวมกัน และมีความสัมพันธ์กัน

หน้าที่หมายถึง การทำกิจกรรมเพื่อดำรงไว้ซึ่งส่วนรวม จะเห็นว่าหน้าที่มีความสำคัญต่อการอยู่รอดของระบบ ถ้าไม่มีการตอบสนองหรือมีการปฏิบัติหน้าที่ที่จำเป็นแล้วจะมีผลเสียต่อระบบโดยรวม และอาจนำมาซึ่งความล่มสลายของระบบได้ หน้าที่ครอบครัวส่วนใหญ่จะตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย จิตใจของสมาชิก และสังคมโดยแตกต่างกันออกไปตามฐานะและวัฒนธรรมที่ตนเองอาศัยอยู่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการอยู่รอดของครอบครัว หน้าที่ครอบครัวมีความ

เกี่ยวข้องกับโครงสร้างครอบครัว และครอบครัวจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีหรือไม่เป็นผลมาจากลักษณะโครงสร้างครอบครัว (รุจา, 2541; Friedman, 1998)

ฟริดแมน (Friedman, 1998) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ครอบครัวไว้ว่า เป็นงานที่ครอบครัวพึงปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ โดยหน้าที่ครอบครัวที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัวมีดังนี้

1. หน้าที่ด้านความรักความเอาใจใส่ (affective function) เป็นการประเมินการแสดงความรักความเอาใจใส่ การตอบสนอง การยอมรับและการช่วยเหลือกันของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ของครอบครัวที่จะตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของสมาชิก แสดงออกโดยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่แก่สมาชิก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีบุคลิกภาพและแสดงออกของพฤติกรรมที่เหมาะสมมั่นคง และรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (self esteem)

2. หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู (socialization function) เป็นการประเมินถึงการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว การควบคุมพฤติกรรม เช่น การฝึกระเบียบวินัย การทำโทษและการให้รางวัล การฝึกให้เป็นตัวของตัวเอง (autonomy and dependency) การให้และรับความรัก และการสอนให้บุตรมีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามวัย การที่จะปลูกฝังให้เด็กมีลักษณะสำคัญที่จะเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ เป็นพลเมืองดีของชาติ วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่สำคัญคือ บิดามารดา หรือผู้ปกครองต้องทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณได้รับความรักความอบอุ่นเพียงพอ ทำให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเองตั้งแต่อายุน้อย โดยเฉพาะให้เด็กและวัยรุ่นฝึกการพึ่งตนเอง สำหรับการอบรมโดยใช้การลงโทษและการให้รางวัลผู้ใหญ่ต้องทำด้วยเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์เพื่อเป็นการบอกเด็กว่าสิ่งใดควรทำและสิ่งใดควรละเว้น

3. หน้าที่ในการดูแลสุขภาพ (health care function) จากมุมมองสังคม ครอบครัวเป็นพื้นฐานของระบบที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพแก่สมาชิกทั้งในขณะสุขภาพดีและเจ็บป่วย ครอบครัวจึงต้องทำหน้าที่เสมือนบุคคลหนึ่งของทีมสุขภาพ ในการทำหน้าที่ดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว ด้วยการเป็นผู้ตัดสินใจและจัดการดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว และครอบครัวมีความรับผิดชอบในการประสานงานกับทีมสุขภาพ เพื่อดูแลสุขภาพของบุคคลในครอบครัวด้วย ดังนั้นหน้าที่ในการดูแลสุขภาพครอบครัว จึงเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงในการประเมินสุขภาพครอบครัว เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ครอบครัว และเป็นปัจจัยหนึ่งในปัจจัยจำเป็นพื้นฐานอื่นๆ

4. หน้าที่ในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (economic function) เป็นการประเมินรายได้ของครอบครัว การจัดสรรเงินในการใช้จ่ายของครอบครัว หน้าที่ในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจเป็นหน้าที่ที่ครอบครัวต้องปฏิบัติ เพราะครอบครัวต้องมีการจัดหารายได้ที่จะนำมาใช้จ่าย

ใช้สอย เพื่อจัดหาสิ่งจำเป็นทางกายภาพให้กับครอบครัว รวมถึงการตัดสินใจในการจัดสรรรายได้ที่ได้มาอย่างเหมาะสม ครอบครัวจะให้การสนับสนุนด้านการเงิน ปัจจัยที่จำเป็นต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน และส่งเสริมกิจกรรมด้านการส่งเสริมและป้องกันสุขภาพ เช่น การจัดหาเสื้อผ้า อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย รวมทั้งการดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว

5. หน้าที่ในการผลิตสมาชิกใหม่ (reproductive function) เป็นการประเมินถึงความพึงพอใจของกลุ่มสมรสต่อการมีเพศสัมพันธ์ การแก้ไขปัญหา การกำหนดจำนวนสมาชิก การวางแผนครอบครัว รวมทั้งการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศศึกษาแก่สมาชิกในครอบครัว สำหรับครอบครัวที่มีบุตรวัยรุ่น ครอบครัวต้องมีรากฐานที่ดีในการส่งเสริมให้บุตรมีค่านิยม ทักษะที่ดีต่อการมีคู่ครอง และสร้างชีวิตครอบครัวของตนเองให้มีความสุข ดังนั้นบิดามารดาจึงควรมีส่วนช่วยอบรมชี้แจงในเรื่องเพศสัมพันธ์ และพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมแก่บุตรวัยรุ่น (รุจา, 2534)

จากการทบทวนงานวิจัยในประเทศไทย ที่ได้ใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ครอบครัวของฟรีดแมน (Friedman, 1998) พบว่ามีเพียง 1 เรื่อง คือ การศึกษาของกาญจนา (2541) ศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวที่มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวที่อยู่ในระดับดี มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.62, p < 0.01$) โดยโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวที่ดี จะทำให้นักเรียนวัยรุ่นมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ดีกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มีโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวไม่ดี

กล่าวโดยสรุปงานวิจัยที่ประยุกต์ใช้ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวของฟรีดแมน (Friedman, 1998) มีน้อยมาก ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้าง หรือหน้าที่ครอบครัวเป็นรายด้าน พบว่ามีการศึกษาในหลายพื้นที่ เช่น การศึกษาของลัดดาและคณะ (2547) การศึกษาของนุชลดดา (2541) เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวในภาพรวม เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผน ดูแล ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของครอบครัวในพื้นที่เขตรับผิดชอบต่อไป

โครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิง

เมื่อบุตรย่างเข้าสู่วัยรุ่น ความใกล้ชิดระหว่างบุตรกับบิดามารดาจะลดน้อยลง เนื่องจากวัยรุ่นจะสนใจสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กลุ่มเพื่อน เพื่อนต่างเพศมากขึ้น บางครั้งทำให้เกิดปัญหาในครอบครัวจากความไม่เข้าใจกัน ขัดแย้งกันระหว่างบิดามารดาและบุตรวัยรุ่น (เพชรรัตน์, 2543; Santrock, 2004) ในขณะที่เดียวกันถ้าโครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป บิดามารดาต้องทำงานนอกบ้าน การมีเวลาอยู่ด้วยกันน้อยลงทำให้ครอบครัวขาดความรัก ความอบอุ่น และไม่มีเวลาเอาใจใส่บุตรเท่าที่ควร (จิรเนาว์, 2545; พรรณทิพย์, 2545; ลัดดา และคณะ, 2547; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2542) โดยเฉพาะบุตรหญิงที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้นซึ่งเป็นวัยที่เพื่อนมีอิทธิพลสูงสุด (ศิริกุล, 2546) อาจถูกชักจูงให้มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้ง่ายหากอยู่ในสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้วัยรุ่นหญิงยังเป็นวัยที่มีพัฒนาการด้านอารมณ์ และสติปัญญายังไม่สมบูรณ์เต็มที่ ทำให้ขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ หรือขาดความรับผิดชอบ ต่อการแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสม และอาจผิดพลาดได้โดยเฉพาะพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อวัยรุ่นหญิง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติต่อไปในอนาคต

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงดังกล่าวแล้วในตอนต้น ซึ่งพบว่ามีปัจจัยหลายๆ ด้านที่เป็นสิ่งแวดล้อมของวัยรุ่น ปัจจัยแต่ละด้านเป็นทั้งปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดปัญหา และ/หรือเป็นปัจจัยที่จะช่วยป้องกันปัญหา ประกอบด้วย ปัจจัยด้านร่างกายจิตใจอารมณ์และสังคมของวัยรุ่น ปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้แก่ ครอบครัว เพื่อนและคู่รัก ความเชื่อ ค่านิยมและแบบอย่างในสังคม รวมทั้งสื่อต่างๆ และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย โดยพบว่าปัจจัยด้านครอบครัวทั้งด้านโครงสร้างและหน้าที่ก็เป็ปัจจัยหนึ่ง ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น (จันทร์ทิศา, 2547; รุจา, 2547; Neinstein & Anderson, 1996) วัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวที่มีโครงสร้างดี เช่น โครงสร้างรูปแบบการติดต่อสื่อสารภายในครอบครัวที่ทำให้เกิดสัมพันธภาพอันดีภายในครอบครัว ย่อมแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมกว่าวัยรุ่นที่บิดามารดามีการทะเลาะเบาะแว้ง หรือไม่มีการพูดคุยเพื่อปรึกษาปัญหาของครอบครัว (วัชรภรณ์, 2547)

นอกจากนี้หน้าที่ครอบครัวก็มีส่วนช่วยในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นหญิง หน้าที่ดังกล่าวได้แก่ การให้ความรักความเอาใจใส่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยรุ่นหญิง ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และระบบอวัยวะสืบพันธุ์ เพื่อเตรียมตัวและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น บิดามารดาเป็นรากฐานสำคัญในการให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่บุตร ในเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศ การหลีกเลี่ยง หรือการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร รวมทั้งวิธีการคุมกำเนิดที่ถูกต้องเหมาะสม ถ้าบิดามารดาให้ความรู้แก่วัยรุ่นจนเข้าใจ ก็จะช่วยป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นได้ ในทางตรงข้ามหากบิดามารดาไม่ได้อบรมเลี้ยงดูบุตร โดยคิดว่าบุตรคงเรียนรู้จากโรงเรียน

หรือสื่อต่างๆ ได้ ก็จะทำให้บุตรวัยรุ่นหันไปหาเพื่อนหรือแหล่งให้ความรู้อื่นๆ ที่อาจไม่ถูกต้องเหมาะสม ก่อให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้ (นงลักษณ์ และวันทนีย์, 2537) กล่าวโดยสรุป การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาปัจจัยด้านโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวรวมทั้งปัจจัยภายในและภายนอกของตัววัยรุ่น ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศหลายปัจจัย ได้แก่ รูปแบบการติดต่อสื่อสารภายในครอบครัว ทศนคติ ค่านิยม การอบรมเลี้ยงดู และสัมพันธภาพภายในครอบครัว ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์ และส่งผลต่อพฤติกรรมทางเพศของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น แต่จากการทบทวนงานวิจัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 จนถึงปัจจุบัน ไม่ปรากฏการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่ในภาพรวมของครอบครัวไทย และความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และการศึกษาในอดีตที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาปัจจัยแต่ละด้านของโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาโครงสร้างหน้าที่ครอบครัวในภาพรวม และความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่ครอบครัวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการดูแล ป้องกัน และแก้ไขปัญหาพร้อมกับครอบครัวที่มีบุตรวัยรุ่นหญิงให้เหมาะสมต่อไป